

27 september 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

**HAVO en VWO: een prima koppel
(net als hbo en wo vormen ze een binair stelsel)
Nieuwe namen, begrippen... voorstellen voor het gehele stelsel**

1 Inleiding

Ook in de afgelopen weken is weer in veel openingsredes, overleggen en debatten vanuit allerlei hoeken stilgestaan bij de gelijkwaardigheid van het mbo, hbo en wo, ook in de politieke debatten. Het gaat om het voorkomen van het gebruik van laag versus hoog, kijkend naar opleidingen. Ook de waaier kwam voortdurend voorbij. De minister gaf in het debat in de TK over het mbo van 13 september nogmaals aan op zoek te zijn naar andere namen voor deze sectoren, maar dat ook het CBS (nog) geen bruikbare voorstellen heeft kunnen aanreiken. Men blijft waarschijnlijk op zoek, net als de Onderwijsraad die dit onderwerp op de agenda voor 2024-2025 heeft staan.

In een eerdere nieuwsbrief hebben we daarom ook voorstellen gedaan, met als overkoepelend metafoor 'het spectrum'. De toen aangereikte namen voor vmbo, mbo, hbo en wo staan in de annex. De reacties waren nadrukkelijk positief. Het lijkt erop dat de tijd rijp is om een discussie te voeren, ook al geeft de minister aan dat er dan cruciale wetwijzigingen nodig zijn. Maar dat lijkt ons nu wel wat te ver gezocht, want in eerste instantie is het een kwestie van 'zoek en vervang'. Goed, afwachten wat de nieuwe Tweede Kamer zoal wil op dit punt.

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Pak meteen havo en vwo mee, in samenhang hiermee	1
3	Namen voor havo en vwo – even terugkijkend...	2
4	Welke namen dan voor havo en vwo... belemmeringen...	2
5	Algemeen Vormend Onderwijs (binair met 'havo' en 'vwo')	2
6	Nieuwe namen voor 'havo' en 'vwo'	3
7	Indeling in klassen	3
8	Benutten van het binaire avo-systeem	3
9	Inbedding in het secundair onderwijs als geheel	5
10	MBO: beroepskolom met 'click and pick'	5
11	'Spectrum' nogmaals bezien met deze condities	8
12	Tenslotte	8
	Annex 1 – Eerder voorgestelde namen voor vmbo, mbo, hbo en wo + aanvullingen	9
	Annex 2 – Overzicht met alle opleidingen en namen	9

2 Pak meteen havo en vwo mee, in samenhang hiermee

Een reactie is onze richting was om dan ook maar meteen het havo en vwo mee te nemen, mede vanwege het gebruik van 'hoger' bij het 'hoger algemeen voortgezet onderwijs'¹ (afgezet tegen de 'mavo' dat ook nog mag worden gebruikt) en 'voorbereidend' in 'voorbereidend wetenschappelijk onderwijs' (dus 'het voorportaal' voor de universiteit en niet voor het gehele hoger onderwijs). Dat lijkt ons een prima voorstel, dus we hebben het opgepikt en zijn ermee aan de slag gegaan.

¹ Helemaal in het begin van de invoering werd gesproken over 'hoger algemeen vormend onderwijs', om het meer als een neutrale vorm neer te zetten, ook al omdat in de vorige eeuw het havo op zich zelf zeer relevant voor de arbeidsmarkt was. Pas na de negentiger jaren zwol de directe doorstroom naar het hbo zeer sterk, zodat het havo niet meer als opleiding voor een baan wordt gezien. Overigens staat hier en daar op websites zoals van het Nuffic dat de 'v' kan staan voor 'vormend'. En we pakten het hier dus gewoon weer op...

Mede aanleiding daarvoor is toch wel dat het havo en het vwo samen ook een soort binair stelsel vormen binnen het voortgezet secundair onderwijs, net als het hbo en wo als het hoger onderwijs binnen het tertiaire onderwijs. Die situatie pakken we in de beschouwing mee, om daar een misschien een heel creatief voorstel aan vast te koppelen. We zien wel hoe dit bij de lezers valt.

We hebben daarnaast het mbo dat in ons land direct toegang geeft tot het hbo, dus tot het hoger onderwijs. We laten dit punt hier eerst even rusten, om het niet meteen te ingewikkeld te maken. Maar we komen er aan het eind op terug, met eigen daarbij passende voorstellen.

3 Namen voor havo en vwo – even terugkijkend...

Laten we starten met het zoeken naar andere namen, ook in andere landen. Maar zo heeft Vlaanderen alleen maar een zesjarige route naar het hoger onderwijs, genaamd 'Algemeen Secundair Onderwijs'. Die naam is niet te gebruiken, ook al door het begrip 'secundair', iets dat niet past in het Nederlandse stelsel en ook niet snel uit te leggen is.

Een eerste constatering is dat in de naam 'havo' niet de verwijzing naar het hbo is opgenomen, zoals wel bij het 'vwo' voor het wo. Dat heeft met de ontstaansgeschiedenis te maken. Wel is er nog een hele tijd naast het havo sprake geweest van het 'VHBO', dat pas samen met de schoolsoort 'MBO/HAVO' in 1997 is afgeschaft vanwege de invoering van de Wet Educatie en Beroeps- onderwijs.

Het 'Voorbereiding Hoger Beroeps Onderwijs' zat bijvoorbeeld bij de Pabo's, als een alternatieve route voor havisten, vooral na havo-3, maar tevens voor uitvallers in havo-4. Ook mavo-leerlingen die vanwege bepaalde omstandigheden niet naar het havo konden doorstromen, waren hiermee geholpen door een en ander bij te spijkeren en toch naar het hbo te kunnen gaan.

Het lijkt niet dat de havo moet worden omgedoopt tot 'vhbo', naast het vwo. Het is beter om de zelfstandigheid van beide trajecten te benadrukken, aangezien een havist naar het vwo kan doorstromen en de vwo'er ook best gebaat kan zijn met het gaan doen van een hbo-opleiding.

4 Welke namen dan voor havo en vwo... belemmeringen...

Er wordt aardig gewerkt met allerlei ondervindingen en aangepaste (niet altijd wettelijke) namen voor type scholen. Het vwo gebruikt 'Gymnasium' en 'Atheneum'. Die eerste vorm zal men 'nooit' willen laten vallen, gezien de opgebouwde status door de decennia heen. Bij het havo is het 'Technasium' te zien, maar ook in het vwo. Er is de 'Beroepshavo', maar dat is dan weer mbo-4 met twee havo-vakken (denkend aan het inzetten als keuzedelen, want dat is de 'constructie') om naast het havo voorbereidend te zijn op het hbo – dus eigenlijk dat eerdere VHBO...

Terugkijkend naar de vorige eeuw is de discussie rond het 'Lyceum' te zien, een poging in de tachtiger jaren om havo en vwo samen te voegen, allebei zesjarig te maken, net als in Vlaanderen nu het geval is. Maar dan moest de hbo-opleiding een jaar inleveren, en dat was een brug(jaar) te ver. Als het wel was gelukt, waren de hbo- en wo-bachelors nu allebei driejarig zijn geweest en zouden de hbo- en wo-masters vandaag de dag gewoon gelijkwaardig worden behandeld.

Daarnaast speelt dus ook nog dat havisten kunnen doorgaan voor het vwo-diploma. Tevens leven er plannen om havisten en vwo'ers de kans te bieden op elkaars niveau examen te laten doen. Maar dit alles leidt tot allerlei lastige problemen en spelen ook allerlei belangen een rol, zoals of een vwo'er met twee havo-vakken wel naar het wo mag gaan of alleen maar naar het hbo. Toch pakken we hieronder wel hiervan een paar punten mee.

5 Algemeen Vormend Onderwijs (binair met 'havo' en 'vwo')

Laten we dan maar gewoon van start gaan met het havo en vwo. Het eerste punt is in lijn met het feit dat hbo en wo samen zien als 'het hoger onderwijs' (the National Higher Education Area) en dat we voorstellen om het havo en vwo ook onder één noemer te scharen: **Algemeen Vormend Onderwijs** (AVO, met hoofdletters), dus 'back in time' zou je kunnen zeggen.

Niets over lager of hoger, voorbereidend of toeleidend, voortgezet of iets anders, gewoon twee leerlijnen hebben na de Basisschool. Die andere leerlijn bestaat dus met gebruik van onze eerdere voorstellen voor nieuwe benamingen uit het 'Algemeen Beroepsgericht Onderwijs' – nu het vmbo – en het 'Specialistisch Beroepsgericht Onderwijs' – nu het mbo.

In de annex hebben we dit alles ook in een schema gezet, om het 'zichtbaar te maken'.

Voor de buitenwereld inclusief het buitenland is het dan helder dat de AVO-leerlijnen in samenhang moeten worden bekeken, net als dit voor het hbo gebeurt². We hebben daarmee twee binaire systemen: 'Algemeen Vormend Onderwijs' en 'Hoger Onderwijs', op elkaar gestapeld.

6 Nieuwe namen voor 'havo' en 'vwo'

Het is vervolgens noodzakelijk om meer neutrale namen te gaan hanteren voor de vijfjarige resp. zesjarige leerlijn binnen het AVO. Maar daarbij spelen de emoties rond de specifieke schoolsoorten zoals het Gymnasium een belangrijke rol. Het beste is derhalve om een simpele formele naam te hebben, met de mogelijkheid om de bestaande specifieke vormen daaronder een plek te geven, dus ook Technasium en Economisch Lyceum, om iets te noemen. Binnen de wet kan een regeling worden opgesteld om die namen in ons eigen land te mogen hanteren, met bepaalde criteria. Zo mag nog best de 'mavo' worden ingericht, als de theoretische leerweg in het huidige vmbo.

Het is verleidelijk om alleen de overkoepelende benaming te gaan gebruiken, en de soorten in stand te houden, dus havo en vwo zo te laten staan. Maar zoals al eerder gezegd, daarmee blijven er nog steeds stereotypen in stand en we willen een frisse start gaan maken.

Daarom stellen we heel simpel de volgende twee leerlijnen voor:

- **AVO5**
- **AVO6**

Het zijn als zodanig formele benamingen voor de twee leerlijnen. Daarbinnen zijn er 'profielen' en opties om specifieke namen te gebruiken op basis van het karakter van de invulling van de leerlijn.

7 Indeling in klassen

De beide leerlijnen zijn onder te verdelen in klassen. Ons voorstel is om daarvoor een 'code' te hanteren in samenhang met de nieuwe namen, zoals:

- 3-AVO5 = derde klas van de vijfjarige leerlijn
- 6-AVO6 = zesde klas van de zesjarige leerlijn.

Tevens zijn er scholen die gemeenschappelijke eerste jaren hebben. Bij de voormalige klassen havo/vwo zou dan kunnen worden gewerkt met de volgende codes, op basis van het binaire geheel voor havo en vwo:

- 1-AVO = eerste gemeenschappelijke jaar
- 2-AVO = tweede gemeenschappelijke jaar.

Dan is er ook nog het eerste leerjaar dat breed is ingevuld met het huidige vmbo, havo en vwo, zijnde een combinatie van ABO (nieuw voor vmbo) en AVO (nieuw voor havo en vwo):

- 1-ABVO

8 Benutten van het binaire avo-systeem

Omdat er aldus een wat andere 'insteek' wordt gehanteerd met betrekking tot de voorbereiding op de doorstroom naar het hoger onderwijs³, kunnen in de slipstream ervan aanvullende mogelijkheden worden geschapen. Het waarom ervan heeft te maken met de routes die er nu zijn, en die ook zijn te beschouwen als specifieke gevolgen van het voortdurend toch maar steeds over en weer blijven negeren van alle opties die beide binaire inrichtingen met zich kunnen meebrengen.

Een paar voorbeelden van wat er nu wordt aangeboden binnen de wet:

- Havisten kunnen de propedeuse van een hbo-bacheloropleiding afronden en vervolgens starten met een wo-bacheloropleiding, samen met degenen die het vwo-diploma hebben behaald;
- Degenen die het havo-diploma hebben verworven, mogen instromen in vwo-5, om na twee jaren aan een wo-opleiding te kunnen beginnen;
- Het vwo-diploma geeft bij hogescholen die dit mogelijk hebben gemaakt (dit is niet verplicht en het is geen recht voor de betrokkene) de optie om een hbo-bacheloropleiding in drie jaren te doorlopen.

² We kunnen voorstellen doen voor de internationale benamingen, maar dan is het zaak aan te sluiten bij wat gebruikelijk is – of verder wordt afgesproken. Het hbo en wo vallen onder de 'Dutch Higher Education Area'. Voor havo en vwo – en met nieuwe namen die we voorstellen – gaat het om 'General Secondary Education'.

³ Uiteraard blijft de optie open om vanuit het 'avo' over te stappen naar het mbo, dus het 'specialistisch beroepsgericht onderwijs'. Die route kan ook verder worden verkend, als het stelsel wordt 'hernoemd'.

Het kan ook anders, mede door te zoeken naar routes binnen het AVO zelf en dan ook in voor komende geval doorlopen naar het hoger onderwijs. We geven hiervoor een aantal scenario's, met een korte toelichting. Uitgangspunt is wel dat beide leerlijnen op zichzelf een duidelijke en eigen waarde hebben. Het doen van examens op twee verschillende niveaus is daarbij niet in beeld.

- ***Van 5-AVO5 naar 5-AVO6 - regulier***

Na AVO5 kan iemand doorstromen naar AVO6, normaal gesproken naar klas 5-AVO6, op basis van het doen van een gelijk profiel, met daarnaast het gaan volgen van een extra vak. Dat vraagt twee jaren extra, met het verkrijgen van dezelfde rechten als elke vwo'er (binnen de geldende kaders uiteraard).

- ***Van 5-AVO5 naar 6-AVO6 - versneld***

Er zijn scholen die binnen de eigen instelling iemand zodanig kunnen helpen bijv. met een extra vak op AVO5, dat de doorstroom naar AVO6.6 geen probleem hoeft op te leveren bij het doen van het examen.

- ***Van 5-AVO5 naar 6-AVO6 - versmald***

Dit is een route die nu nog niet formeel bestaat, maar wel in het verleden door ons al een keer onder de loep is genomen. Het is een alternatief voor het traject 'havo → propedeuse hbo-bachelor → propedeuse wo-bachelor'.

De route is bedoeld voor degenen die gemotiveerd zijn en ook aantoonbaar mogelijkheden hebben om na 5-AVO5 aan een specifiek 'tussenjaar' te kunnen beginnen voor daarvoor in aanmerking komende wo-bacheloropleidingen. Die wo-opleidingen kunnen toelatingseisen formuleren op basis van hetgeen ook voor de reguliere vwo'er van belang is. Dat betekent het doen van specifieke (kern)vakken op vwo-niveau, aangevuld met het moeten voldoen aan eisen die gekoppeld zijn aan 'wo-voorbereidende projecten'. Je kunt daarbij denken aan een zeer uitgebreide studiekeuzecheck, verspreid over het gehele jaar met inzet van activiteiten waarbij de leerlingen zich als a.s. studenten richten op het gaan van een wo-bacheloropleiding. Er is een vergelijking te maken met bijvoorbeeld de VS en het UK waarbij de selectie op basis van kernvakken is gebaseerd, met een duidelijk bewijs van meer dan normale geschiktheid (zoals met assessments kan worden gemeten).

Hiermee is de route voor de betrokken leerling even lang als via de hbo-propedeuse. Mocht hij of zij er niet in slagen om te worden toegelaten tot de wo-bachelor, staat de deur naar het hbo gewoon wagenwijd open.

- ***Van 6-AVO6 naar het hbo - versneld***

Dit is dus een bestaande optie voor het gaan volgen van een hbo-bacheloropleiding, niet in vier maar drie jaren.

- ***Van 6-AVO6 zonder diploma toch naar het hbo - met brugperiode***

Het is een situatie die al jaren geleden aan de orde is gesteld, het toelaten van vwo'ers die niet zijn geslaagd maar op basis van het weglaten van een examenvak wel zouden kunnen gezien als geschikt zijnde voor het doen van een hbo-opleiding. Dat blijkt in de praktijk moeilijk vast te leggen vanwege de verschillende vakinhouden en het kunnen vaststellen of dan op de juiste wijze is voldaan aan de hbo-toelatingseisen.

Het alternatief is opnieuw het laatste jaar over te doen, naar het volwassenenonderwijs te gaan of het laatste havo-jaar (dus 5-AVO5) te gaan doen – als dit op basis van de behaalde resultaten mogelijk is en mede kijkend naar de schoolexamens die mogelijk al in het voorlaatste jaar zijn gestart.

In het geval de betrokken leerling opteert voor de weg naar het hbo zouden hogescholen die een tussentijds instroommoment kennen net als bij de versnelde hbo-bacheloropleiding op vrijwillige basis een brugperiode kunnen opzetten. Dat geldt dus voor kansrijke 'gezakten', mede naar het oordeel van een examencommissie, voor de opleiding die in aanmerking komt. Het kan worden gezien als een vorm van het wegwerken van 'deficiënties', zoals dit ook kan bij de doorstroom van de hbo-bachelor naar een wo-master.

Zo alles bij elkaar betekent het gebruik van het dubbele binaire systeem het scheppen van meer mogelijkheden om de leerwegen naar het hoger onderwijs langer 'open te houden' als het gaat om het maken van keuzes door de leerlingen. Het is niet meer nodig om altijd meteen na de basis-school het 'hoogste plafond' op te zoeken en te kiezen voor de meest theoretische route. Er zijn op een gegeven moment altijd wel 'doorsteekroutes' of 'aanvullende trajecten'.

Het biedt de leerlingen (en hun ouders) de kans om een onderbouwde keuze te maken uit hbo en wo, ook met een vwo-diploma. De route naar een masteropleiding blijft daarmee altijd mogelijk.

9 Inbedding in het secundair onderwijs als geheel

Het gevolg van dit alles is dat er een Nederlandse secundaire onderwijsruimte ontstaat, tussen het primaire onderwijs (basisschool) en het tertiaire onderwijs (hbo/wo) in en passend bij de internationale afspraken. Er wordt daarbij nog wel gesproken over 'lower and upper secondary education', een indeling die we echt niet moeten gaan gebruiken.

Hoewel, de indeling past bij het ISCED, een internationaal raamwerk dat nadrukkelijk voor het opstellen van statistieken wordt gebruikt om fijnmaziger de leerwegen van leerlingen, studenten en volwassenen te kunnen volgen. Maar zoals al vaker gezegd, we gebruiken nu binnen het formele onderwijs het EQF en dus het NLQF.

Binnen het secundaire onderwijs kennen we daarmee, gelet op onze voorstellen:

- ABO (vmbo)
- SBO (mbo)
- AVO (havo / vwo).

De doorstroom met een 'theoretisch' ABO-diploma naar 4-AVO5 blijft, net als de route na 3-AVO5 naar het SBO. Ook kunnen AVO5-gediplomeerden nog steeds naar de laatste fase van het SBO.

Beroepshavo

Bij die laatste overstap zien we dat er ROC's⁴ zijn die de geboden ruimte om havo-vakken aan te bieden als keuzedelen (en als ze het huidige VAVO hebben, is dat heel simpel te regelen) gebruiken om een 'beroepshavo' aan te bieden, dus mbo met havo-vakken. Dat is formeel toegestaan, al is het een opmerkelijke naam. Het suggereert een havo-opleiding te zijn, met beroepsvakken, en het dus zou eerder zo moeten zijn dat een havo-leerling mbo-vakken in het examenpakket mag opnemen, in het vrije deel. Kennelijk is OCW van mening dat een creatief gebruik van formele begrippen in dit geval is toegestaan.

Als we vervolgens zoeken naar een passende naam daarvoor gaat het een combinatie van SBO en AVO5, en die kunnen we niet echt mixen. Het is simpelweg SBO op niveau 4, dus SBO-4, waarbij de 15% aan keuzevakken niet de dominantie van de naam 'havo' rechtvaardigt.

Vavo

Dan hebben we ook nog het reeds genoemde 'vavo', de afkorting van 'voortgezet algemeen volwassenonderwijs'. Dat is een apart soort onderwijs, al is het maar omdat er per vak voor een examencertificaat kan worden geleerd. Bovendien mogen onder bepaalde voorwaarden ook jongeren van 16 en 17 jaar meedoen, bijvoorbeeld als ze zijn vastgelopen op hun eigen havo of vwo.

Het vavo is er nu voor zowel vmbo-tl ('mavo'), havo als vwo. Dus het is eigenlijk een mix van drie soorten onderwijs, met als onze nieuwe namen: ABO, AVO5 en AVO6. Daarom willen ons er niet aan wagen om een gemengde naam te componeren. Bovendien past 'voortgezet' alleen bij het huidige havo en is ook niet helder waarvan het een voortzetting is binnen ons stelsel.

Ons voorstel is om het simpel te houden. Dat zou kunnen door gewoon dat 'voortgezet' weg te laten, en te spreken over⁵: **'Algemeen Vormend Onderwijs voor Volwassenen (AVOV)'**.

10 MBO: beroepskolom met 'click and pick'

Het mbo behoort samen met het havo, vwo en ook het vmbo tot het secundaire onderwijs. In ons land zijn ze nauw aan elkaar verbonden, zichtbaar bij het toelatingsrecht met mbo-4 tot elke hbo-opleiding, de Ad dan wel de Bachelor. In veel landen is dat die binding een stuk losser om het mbo (dus Vocational Education and Training internationaal) een eigen plek te kunnen bezorgen. Afgestudeerden kunnen wel naar het hoger onderwijs, maar dan vaak met een brugprogramma, aanvullende eisen of alleen naar specifieke ho-opleidingen.

De Nederlandse situatie zal zeker in stand worden gehouden door de overheid, met het voornemen om mbo, hbo en wo in gezamenlijkheid te zien als voorbereidend op de arbeidsmarkt, elk vanuit

⁴ Deze naam hoeft niet te worden aangepast.

⁵ Internationaal betreft het 'Adult Learning of Adult Education'

een eigen setting zo goed mogelijk vorm te geven⁶. Daarom gaan we hier ook weer in op de positionering van het mbo, dus 'SBO' op basis van ons eerdere voorstel, om de koppeling in te vullen met het havo en vwo. Maar tevens is het doel om het mbo een eigen waarde toe te kennen.

Kolom met 'click and pick'

Degenen die een mbo-opleiding gaan doen en afronden, dus de leerlingen vanuit het vmbo, havo-3 en ook havo-4 of -5, komen terecht in een kolom waarbinnen het mogelijk wordt om steeds een niveau 'vast te zetten'. Maar ze kunnen ook daarbij kiezen voor een andere richting qua leeruitkomsten binnen een beroepsprofiel. Daarmee is die kolom zonder meer aantrekkelijk, als die als zodanig veel meer dan nu het geval is, wordt gecommuniceerd naar leerlingen en vooral ouders, met in de sliptream de studieadviseurs, schooldekanen en leerlingbegeleiders. Op een rijtje:

- Met een mbo-diploma op niveau 3 kan men de arbeidsmarkt op. Er kunnen naast het werk certificaten worden behaald. Als de betrokkene 21 jaar of ouder is kan vervolgens op basis van een toelatingstoets een deeltijdse Ad- of Bacheloropleiding worden gedaan.
- Met een mbo-diploma op niveau 4 is er een 'keuze' mogelijk uit:
 - a. aan het werk gaan, certificaten op niveau 5 doen naast een baan en mogelijk vervolgens in deeltijd een zelf te bepalen Ad- of een bacheloropleiding gaan doen;
 - b. een Ad-opleiding gaan volgen, al dan niet verwant met de afgeronde mbo-4-opleiding;
 - c. een bacheloropleiding gaan doen, al dan niet verwant met de gevolgde mbo-4-opleiding.
- Als na mbo-4 een Ad-opleiding is afgerond – en waarbij trouwens over twee jaar geen studiefinanciering behoeft te worden terugbetaald, in tegenstelling tot iemand die na twee jaar bij de bacheloropleiding uitvalt – zijn ook weer allerlei 'keuzes' mogelijk:
 - a. aan het werk gaan, certificaten op niveau 6 behalen naast een baan en mogelijk in deeltijd een aanvullend programma binnen een bacheloropleiding gaan doen; een verwante voortzetting kost dan meestal twee jaren, maar er kan ook voor een niet-verwante voortzetting worden gekozen, met een verkort traject;
 - b. een aanvullende programma van een bacheloropleiding gaan doen, twee jaren indien verwant met de gevolgde Ad-opleiding en langer dan twee jaren als het om een niet verwante bacheloropleiding gaat;
 - c. het vragen van toelating tot een wo-bacheloropleiding, dus starten in de propedeuse ervan, een optie die formeel bestaat maar in praktische zin niet handig is; er kan beter eerst een hbo-bacheloropleiding worden afgemaakt om vervolgens door te stromen naar een masteropleiding.
- Als vervolgens een van de routes 'mbo-4 → Ad → hbo-Bachelor' en 'mbo-4 → hbo-Bachelor' is afgerond, zijn er ook weer allerlei opties om een keuze uit te maken:
 - a. aan het werk gaan, certificaten op niveau 7 behalen naast een baan en mogelijk in deeltijd een (executive) hbo-master-opleiding gaan volgen;
 - b. een hbo-master-opleiding gaan doen;
 - c. al dan niet met een brugprogramma bij een wo-masteropleiding gaan studeren.

Het laat zien dat de betrokkene steeds stappen met een beperkte studieomvang kan zetten, een handige optie in het huidige dynamische tijdsgewricht. Er kan steeds voor een andere studierichting worden gekozen, om als persoon te zien wat het beste past. Daarnaast behoeven bepaalde delen van de studiefinanciering niet terug te worden betaald. Ook kan bij een deeltijdse voortzetting een werkgever zorgen voor vormen van ondersteuning, met tijd, geld en begeleiding op de werkplek.

Vergeleken met het doen van de route havo-hbo → bachelor of vwo → wo-bachelor en -master gaat het in het hoger onderwijs om langere routes, mogelijk met uitval zonder arbeidsmarktrelevantie en bij het wo om een bachelorgraad die ook niet altijd een duidelijke waarde voor het werkveld heeft. De mbo'er die de 'click and pick'-route doorloopt komt op een gegeven moment ook waarop de havisten en vwo'er focussen, maar die zitten tussentijds veel meer vast aan de gekozen richting.

⁶ Ook dit jaar is er een budget beschikbaar voor instellingen in het vmbo, mbo en hbo om projecten uit te voeren met het oog op het verbeteren van de aansluiting tussen de sectoren en de doorstroom verder te versoepelen. Dat gebeurt dan vooral regionaal. Voor de Ad-opleidingen kunnen ROC's en hogescholen samen optrekken om de inhoud en de vormgeving zo optimaal mogelijk te laten zijn. Er is een beleidsregel in de maak, maar hoe en wat, dat is nog afwachten.

Die studenten zullen na het behalen van de hbo-bachelorgraad resp. wo-mastergraad worden geconfronteerd met de dynamiek van het werkveld. Maar ze hebben geen rechten meer op het betalen van het wettelijk collegegeld en de studieondersteuning als ze nog een formele opleiding willen gaan volgen en dan lopen de kosten snel op.

Kortom, de kolom met de 'click and pick'-vormgeving is zo slecht nog niet. Bovendien duurt het alles bij elkaar niet eens zoveel langer. Dus, ja, ouders en andere 'adviseurs', tijd om te gaan bezien waarmee het meeste is te verdienen op basis van de leerwegen.

MBO en zelf 'doorgroeien'

In ons land stopt het formele mbo bij niveau 4. Er ligt geen enkel plan op tafel om het mbo door te trekken naar hogere niveaus, mede te zien aan de criteria voor de huidige subsidies die er zijn voor de vormgeving van wat nog steeds (ook) de 'beroeps(onderwijs)kolom' wordt genoemd. In allerlei landen is dat doortrekken wel gebeurd of zijn er allerlei vergevorderde plannen voor, zeker met een unitair hoger onderwijs en als de 'academic drift' hoogtij viert.

We hebben alhier de Ad-opleidingen, met als optie dat het programma door een hogeschool samen met een ROC wordt ingevuld en ook vormgegeven. Hiervoor zit een nieuwe aparte regeling in de politieke pijplijn, maar kennelijk is de behoefte hieraan niet erg hoog, gelet op de gehouden inter-netconsultatie (wij waren de enigen met een reactie) en het ontbreken van een vorm van druk vanuit het mbo op de minister.

Daarnaast is de politieke wil om het mbo zelf de kans te bieden voor het ontwikkelen van 'mbo-5' volledig afwezig. Zoals hierboven al aangegeven, worden de kansen voor mbo'ers om stappen in de tertiaire sector te zetten, al voldoende groot gevonden.

Certificaten mbo

Toch zal met de verdere invoering van het NLQF en de sterk groeiende aandacht voor het gebruik van certificaten en 'microcredentials' de noodzaak om een brede discussie te voeren over de consequenties van die situatie groter worden.

In het mbo mogen delen van de kwalificaties los worden aangeboden, wel steeds privaat. Maar er zijn vanuit het mbo in bepaalde regio's initiatieven genomen om in te spelen op de vraag vanuit het werkveld om voor de bij-, her- en omscholing specifieke kleine programma's beschikbaar te hebben⁷. Er zal in de komende tijd nadrukkelijk bij de nieuwe regering worden bepleit voor allerlei mbo-sectoren hierbij een vorm van bekostiging te gaan zoeken zodat ROC's vanuit die status ook de 'markt voor non-formele kwalificaties' mogen opgaan. Er kan worden gekeken naar de persoonlijke leerbudgetten, alleen daaraan te besteden.

Het gaat in eerste instantie om delen van de formele kwalificaties, al dan niet 'gebundeld' met een zekere samenhang. Vervolgens zou het kunnen worden toegestaan om die toch ook meer te gebruiken voor maatwerk, dus dat die formele stukken het hart van een klein programma vormen. Het is aan de overheid om dit verder op tafel te leggen, als de ROC's meer en meer gaan aandringen.

'Landelijke Academie voor non-formele kwalificaties op 5'

Maar dit zou ook kunnen worden doorgetrokken naar kleine programma's die voortbouwen op het mbo-4-niveau en niet als zodanig binnen de bestaande Ad-opleidingen zijn te vinden. Die programma's met daarbij behorende certificaten kunnen door de ROC's altijd al gewoon privaat worden aangeboden, maar een andere optie is om dit samen te doen met de Ad-opleidingen. Zo worden die non-formele programma's als het ware van twee kanten ingevlogen.

En wat let de ROC's en de hogescholen hiervoor samen een private entiteit in het leven te roepen, onder een eigen naam. En waarom niet gewoon landelijk, met regionale vestigingen? Het is maar een idee.

⁷ We hebben dit al eerder aangekaart, vanwege de snelheid waarmee competenties en dus leeruitkomsten moeten worden aangepast, vernieuwd en in een andere context ingebed moeten worden. De 'omloopsnelheid' en 'halfwaardetijd' van volledige diploma's worden duidelijk anders. In de VS bijvoorbeeld is het aannemen van mensen op basis van dit soort programma's sterk in opkomst, onder de naam 'skills-first hiring'. Het zou ertoe kunnen leiden dat op den duur het formele systeem meer en meer gaat leunen op non-formele kwalificaties, met alle gevolgen van dien voor ROC's en hogescholen. Of die in het algemeen publiek moeten worden bekostigd of via een 'persoonlijk leerrekening', is uiteraard hierbij mee te nemen.

We verwerken deze mogelijke ontwikkelingen niet in onze voorstellen voor het stelsel. Maar het is dus wel iets om het achterhoofd te houden, vandaar de behandeling alhier, als 'voorbeschouwing'.

11 'Spectrum' nogmaals bezien met deze condities

Alles als het ware bij elkaar nemend, komen we terug op wat de minister 'de waaier' noemt en wij met een helder begrip 'Spectrum'. Het doel ervan is vooral om mbo, hbo en wo in één adem te kunnen noemen als het gaat om de relevantie voor de arbeidsmarkt, ieder op z'n eigen manier ingevuld. We laten dit ook terugkomen in de voorgestelde namen voor deze drie onderwijssoorten. Die zijn gebaseerd op het gebruik van de praktische, theoretische componenten en het inzetten van de 'descriptor' van het NLQF. Door daarmee te schuiven kan het karakter van elke onderwijssoort worden beschreven.

Natuurlijk valt nooit en te nimmer te ontkennen dat er een soort rangorde bestaat, zoals dat voor het gaan doen van het hbo een mbo-4-diploma nodig is. Ook de niveaus van het NLQF worden gebruikt, nodig voor de internationale positionering. Maar door het schetsen van de doorlopende leerwegen die toch allemaal zonder 'a dead end' op de hogere niveaus uitkomen, is er al veel te doen aan het benadrukken van de waarde van elke stap.

Zeker als met alles een prima loopbaan is vorm te geven, moet dit worden uitgedragen, in samenhang met de strategie voor het 'levenlang ontwikkelen'. Dat betekent dat ook een diploma met daarna een reeks certificaten op allerlei niveaus door het werkveld op de juiste waarde kan worden geschat, samen met het opdoen van relevante werkervaring.

Een aanvullende strategie, om het zo te zeggen, is het verwijzen naar de component 'onderzoekend gedrag' bij alle soorten opleidingen. Dat kan heel praktisch zijn, leidend tot kleinschalige innovaties tot het opzetten van wetenschappelijk onderzoek waarbij complexe ontwikkelingen aan de orde komen, leidend van 'omwentelingen' tot 'disruptieve en revolutionaire nieuwe denk- en ontwikkelingsrichtingen'.

Maar in de praktijk blijkt dat dit veelal in teams gebeurt, met allerlei mensen die een sterk verschillende achtergrond hebben, ook weer van heel praktisch tot zeer theoretisch te beschouwen. Daarom is de gedachte om mbo-practoren, hbo-lectoren en wo-onderzoekers (PhD) meer met elkaar te laten samenwerken op basis van die kansrijke mix van achtergronden van medewerkers in de R&D. De uitkomsten daarvan kunnen zonder meer bijdragen aan het meer zichtbaar maken van het 'spectrum'.

12 Tenslotte een paar extra kanttekeningen

Samen met de eerdere nieuwsbrief over de namen voor het vmbo, mbo, hbo en wo vormen de voorstellen alhier een aanzet voor een 'make-over' voor het stelsel, als zodanig. De verleiding was en is groot om dan ook nog wat verdere stappen te zetten rond de vormgeving, ook binnen het hoger onderwijs, maar die aanpak wordt nu te ingewikkeld.

Ook is geen aandacht besteed aan de vormgeving van de eerste jaren na de basisschool. Daarbij spelen discussies over vroege voorsortering en selectie in een kwetsbare fase voor leerlingen een duidelijke rol. Als de overheid hieraan iets wil doen door na de basisschool een specifieke fase in te voeren wordt het stelsel nadrukkelijk aangepast, met gevolgen voor de bestaande sectoren.

Wel hebben we in dit document voor het binaire systeem rond het huidige havo en vwo een paar mogelijkheden ingebouwd, toch ook wel te beschouwen als vernieuwingen. Het doel is om te laten zien dat tot aan het eind van het havo en het vwo veel opties open blijven staan om als leerling een keuze te kunnen maken uit het hbo en wo.

Annex 1 – Eerder voorgestelde namen voor vmbo, mbo, hbo en wo + aanvullingen

MBO

Het voorstel is als nieuwe naam te gebruiken: **Specialistisch Beroepsgericht Onderwijs (SBO)**. Daarmee wordt aangesloten bij de internationale naam: Vocational Education and Training (VET). De ‘training’ is daarbij ‘vertaald’ naar het zich richten op beroepen waarbij de afgestudeerden zich als een specialist in het vakgebied mogen afficheren.

HBO

Het voorstel is om te gaan gebruiken: **Beroepsonderwijs en Praktijkgericht Onderzoek (BPO)**. In de internationale setting is het: Professional Higher Education (PHE). Dat is overigens al een ‘aangepaste’ vertaling van Hoger Beroepsonderwijs (let op de volgorde, HBO). Daarnaast is binnen de afspraken van het Bolognaproces sprake van ‘onderwijs’ en ‘onderzoek’.

WO

Hiervoor is het voorstel: **Academisch Onderwijs en Onderzoek (AOO)**.

Internationaal heeft men het over: Academic Higher Education. Dat sluit best aardig aan bij het huidige ‘wetenschappelijk onderwijs’ en die internationale afspraken over ‘onderwijs’ en ‘onderzoek’ binnen de EHEA.

Daarnaast zijn de volgende afspraken te maken:

- Voor de niveaus 5 en hoger spreken we van ‘tertiair onderwijs’;
- Voor de niveaus 2, 3 en 4 (inclusief het vmbo) gaat het om ‘secundair onderwijs’;
- Het gaat bij de niveaus om de formele koppeling aan het NLQF van de kwalificaties.

VMBO

Voor het huidige ‘vmbo’ kan worden gebruikt: **Algemeen Beroepsgericht Onderwijs (ABO)**.

Binnen het vmbo zijn allerlei routes te vinden, met daaronder ook de meer theoretische leerroute – die nog steeds ‘mavo’ mag worden genoemd. Daarom dus het gebruik van het begrip ‘algemeen’. Maar ook dan valt die route onder het ABO, in formele zin.

Praktijkonderwijs

Tevens is er het ‘praktijkonderwijs’, vallend onder het voortgezet onderwijs. We hebben deze schoolsoort niet apart genoemd. Het voorstel is dit mee te nemen als aparte sub-leerlijn binnen het ABO, dus het huidige vmbo.

Vmbo en praktijkonderwijs - en afspraken met AVO5 (havo) en het SBO (mbo)

Op dit moment valt het vmbo, mede vanwege de theoretische leerweg, onder het voortgezet onderwijs. In de nieuwe situatie betekent het dat er aparte regelingen kunnen zijn voor de doorstroom naar AVO5 en – zoals nu al het geval is – naar het SBO. Uiteraard kunnen ABO, praktijkonderwijs, AVO5 en AVO6 onder dezelfde wet blijven vallen, zeker op de middellange termijn.

Annex 2 Overzicht met alle opleidingen en namen

Hier een overzicht van de soorten opleidingen, met de voorgestelde individuele en overkoepelende namen. Daarbij worden constructies zoals een gemeenschappelijk eerste jaar in het vo, het hebben van het volwassenenonderwijs, de overstapmogelijkheden in dit stadium hier weggelaten.

Hoger Onderwijs		
BPO Beroepsonderwijs en Praktijkgericht Onderzoek		AOO Academisch Onderwijs en Onderzoek
SBO Specialistisch Beroepsgericht Onderwijs	Algemeen Vormend Onderwijs	
ABO Algemeen Beroepsgericht Onderwijs	AVO5 Algemeen Vormend Onderwijs – 5 jaren	AVO6 Algemeen Vormend Onderwijs – 6 jaren